

mennyire van megtartó ereje a helyi közösségnek abban az időszakban, amikor a külföldi munkavállalás lehetősége külföldre csábítja a fiatalokat.

A nyilvánosság és a privát szféra dichotómiája állandó, visszatérő témáját képezi a tudományos gondolkodásnak. Bodó Julianna *A nyilvános és a privát. Az ünnep szerepe a szocialista nyilvánosság és a privát szféra működésében* című tanulmánya a romániai szocializmus ünneplési szokásain belül vizsgálja a két terület komplex viszonyát. Arra a következtetésre jut, hogy a vizsgált időszak tárgyalásakor feltétlenül szükséges bevezetni egy harmadik kategóriát, éspedig a hivatalosság szféráját, ahhoz hogy adekvát módon értekezessünk az akkori társadalom működési elvről.

A magánszféra kereteiben szervezett ünnepekre kevés alkalmat engedett meg a szocializmus rendszere. Az egyik ilyen kivételes ünnep a lakodalom volt. Bodó Julianna *A magánszféra ünnepe a szocializmus időszakában* című írásában az említett eseményről mint térépítési, térhasználati gyakorlatról beszél. Összehasonlítja a vidéki és a városi lakodalmakat, és arra a következtetésre jut, hogy mindkét esetben a hagyományoknak megfelelően akartak új valóságot építeni, de ez a városi környezet esetében kevésbé tudott megvalósulni. Mégis ennek mellékvetületeként lehetőség nyílt az ellenséges világgal való szembenállás kifejezésére (hangoskodás, zajongás, éneklés stb.).

A kötet második részének esettanulmányai a székelyföldi vidéki környezet sajátos ünnepeivel és

emlékműállítási szokásaival foglalkoznak. Többek között olyan témákba nyerekhetünk betekintést, mint a lövétébányai bányászemlékmű felavatása és a köréje szerveződő ünnep, húsvéti határkerülés Madéfalván, március 15-e megünneplése Székelyudvarhelyen, a gyergyószárhegyi kereszthalja zarándoklata a csíksomlyói búcsúra és a lövétei kortárstalálkozók szerepe a helyi identitásépítés folyamatában.

Összegzésként a könyv érdemei közül a következőket emelném ki: a tárgyalt régióban otthonosan mozgó olvasó számára is új megvilágításban tüntet fel bizonyos, már ismert eseményeket, akár hétköznapi, akár ünnepi élethelyzeteket. Megragad egy eddig kevésbé kutatott társadalmi jelenséget, amely a közelmúltban kezdődött, és napjainkig csak egyre intenzívebbé vált – az ünnepek általi szimbolikus térfoglalást, az emlékhelyek létesítésének megnövekedett fontosságát – és a mögötte levő, azt irányító emberi attitűdöknek, viselkedésformáknak teremt értelmezési keretet.

Az ismertetett könyv sokrétű alkotás, amely finoman árnyal bizonyos szembenállásokat (többségi és kisebbségi, privát és nyilvános, fent és lent stb.) és a közöttük lehetséges átjárásokat, átfedéseket. Ezen túlmenően olyan modellszerűen használható fogalom- és gondolatrendszer alakít ki, amely más tájegységek vizsgálata esetében is alkalmazható, ezáltal széles horizontot nyitva további lehetséges kutatásokhoz.

Tőke Sugárka

Két újabb kötet a romániai magyar néprajzi kutatásokról

Keszeg Vilmos–Szakál Anna (szerk.): Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 27. Kutatástörténeti, -szemléleti és -módszertani tanulmányok. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2019. 474 old.
Keszeg Vilmos–Szakál Anna (szerk.): Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 29. Újabb tanulmányok a romániai magyar néprajzkutatásról. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2021. 343 old.

2008-ban, a kolozsvári néprajzkutatás 110. évfordulója alkalmából került sor az első tudománytörténeti konferenciára, melyet az évek során továbbiak is

követtek a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézetének, a Kriza János Néprajzi Társaságnak, az Erdélyi Múzeum-Egyesület

Trandafir Kinga (1999) – magiszteri hallgató, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, trandafir.kinga@yahoo.com

Bölcészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának és a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Néprajz és Antropológiai Szakbizottságának közös szervezésében. Bár a konferenciák tematikája azonos, a felhívások megfogalmazásakor a szervezők nagy figyelmet fordítottak a tematika pontos körülírására, tekintettel a tudományos kutatás különböző korszakaira, a változó szemléletekre, a módszertanra, az intézményi és személyes meghatározottságra, a forrásokra, a kutatói életpályákra. A tudományos üléseken elhangzott előadások anyaga a Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyvében került kiadásra.

A 27. és 29. évkönyvek a 2019-es és 2021-es konferenciák válogatott anyagát tartalmazzák. (2020-ban a koronavírus-járvány miatt elmaradt a rendezvény, a 28. évkönyv pedig Olosz Katalin tiszteletére írott tanulmányokból áll.) Az előbbi a szerkesztők, utóbbi pedig Keszeg Vilmos felvezető ajánlásával kezdődik, és ezek a sorok részletes bemutatást adnak az eddigi konferenciák tematikájáról, a szerzők névsoráról, illetve az üléseken megjelenő rokontudományokról. A történeti áttekintést az aktuális konferencián elhangzott, majd a kötetben is szereplő előadások szemléltetése követi. A kötetek felépítése tartalmi tekintetben is különbözik, ugyanis a 29. évkönyv a tudományos kutatás egy szeletére, pontosabban a romániai magyar néprajzkutatásokra helyezi a hangsúlyt, a 27. pedig a kutatómódszertan mellett több részegységet is bemutat, mint például a kutatói életpályákat, intézménytörténetet, illetve a 18–19. századi egyházi és népi kultúra viszonyát. A 27. évkönyv ünnepélyes jellege abban rejlik, hogy azt az akkor 60. születésnapját ünneplő Zsigmond Győző néprajztudós ajánlja a szerkesztők.

Az ajánlást követően a 27. évkönyv négy fejezettrészt foglal magában, melyekből az első az *Életpályák, életművek, kutatói habitusok és kapcsolathálók* címet viseli. Az írások sorát Pócs Éva *Kozma Ferenc (1844–1920) családi hagyatékának közművelődési és tudományos vonatkozásai* elnevezésű tanulmánya indítja. Írásának célja, hogy felkeltse az érdeklődést egy családi hagyaték iránt, mely magában foglalja a 18. század második felétől egészen a 20. század elejéig terjedő időszakot. A tanulmányból

fény derül Kozma Ferenc unitárius teológus és tanár, akadémikus születési helyére, családjára, életének fontosabb mozzanataira, és láthatóvá válik, hogy milyen fontos szerepet töltött be a közművelődési és pedagógiai tevékenységekben, illetve, hogy mennyire sokoldalú munkássággal rendelkezett. Emellett hagyatékának részletébe is bepillantást enged a szerző, megjegyezve ugyan, hogy Kozma Ferenc bemutatott öröksége nem teljes, de a korabeli Erdély kulturális közéletét és művelődéstörténetét vizsgálva megkerülhetetlen.

A folytatásban Berki Tímea tanulmánya olvasható, mely a *Kultúrák találkozása: az etnográfus Moldován Gergely* címet viseli. Érdekessége abban rejlik, hogy a magyar és idegen nyelvű szövegek más-más képet alkotnak ugyanarról a személyről. Azonban látható, hogy a román családba született, viszont a magyar kultúra iránt érdeklődő kolozsvári professzor, Moldován Gergely munkásságának sikerességét és elismerését e kettősség határozza meg.

A 20. század első felének egyik legjelentősebb etnográfusának tartják Cs. Sebestyén Károlyt, akinek neve főképp az építészet, a várostörténet és a régészet területén vált elismertté. Életpályáját Filep Antal ismerteti Cs. *Sebestyén Károly öröksége* című írásában, külön hangsúlyt fektetve arra is, hogy a kutató nemcsak az említett területeken ért el sikereket, hanem fontosnak tartotta az önképzést is. A tanulmányból kiderül az is, hogy Sebestyén Károly tudományos pályáját tekintve különösen fontos szerepet játszott az első világháború után Szegeden letelepedő tudományegyetem.

Málnási Levente *Vámszer Géza – csiki mozaik* című írásából megismerhetjük, hogy Vámszer munkásságát nagyban meghatározta Csíkszereda, illetve Csík megye, ahol falukutatással, településtörténettel, településmonográfiával foglalkozott, valamint a falvakat körülvevő tájat és környezetet is vizsgálta. Mindemellert egyaránt odafigyelt az értékeremtésre és műemlékmentésre.

Olosz Katalin *Rendhagyó interjú Albert Ernővel* címmel a kíváncsiságát felkeltő, megválaszolatlan kérdésekre keresi a választ. Pontosabban arra, hogy egy tanár mindenféle külső motiváció nélkül hogyan

veszi rá diákjait a folklórgyűjtésre. Beszámol a kérdésfeltevés előzményeiről, illetve megosztja az általa feltett kérdéssort és Albert Ernő válaszait is.

Albert Ernő *A folklór szolgálatában. Részletek Albert Ernő önéletréséből* című tanulmányában a szerző saját életútján át kalauzolja az olvasót, feltárva azokat a motivációkat, amelyek tudományos munkájának kezdetét ösztönözték.

A népi élet elemeit jeleníti meg kisplasztikáiban, kő- és fafaragásaiban Kádár-Dombi Péter, aki főképp emlékeiből nyeri ihletét. Az ő életét és munkásságát vizsgálja Doszpor Lídia *A népelet megjelenítése Kádár-Dombi Péter kisplasztikáin* című írása, melyből kiderül az is, hogy művészi szemléletére milyen nagy hatást gyakorolt a Korondon töltött idő. Mindemellett fontos helyszín számára a falu, ahonnan elszármazott és ahová mindig visszatér alkotni, ihletet gyűjteni.

A *Kutatásszemléleti és -módszertani hagyományok* tömb nyitó tanulmányában Domokos Mariann azt a hipotézist fogalmazza meg, mely szerint Jacob és Wilhelm Grimm szöveggyűjteményére visszavezethető a magyar népmesék egy rétege. A szerző *A magyar Grimm-mesehagyomány. A Grimm-mesék megjelenése a magyar irodalomban és folklórban* című tanulmányában fontosnak vélte alapul venni *A Kinder- und Hausmärchen* szöveggyűjtemény bemutatását, a magyar Grimm-recepciót, a magyar nyelvű Grimm-szövegkiadásokat, a Grimm-mesék folklorizációját, illetve a kutatás nehézségeiről is vall írásában.

Orbán Balázs munkássága sokak számára ismert már, ugyanakkor a gyűjtött munkák hatástörténete ismeretlen lehet az olvasók előtt. Ennek a vizsgálatára vállalkozik Mikos Éva *Orbán Balázs regéinek utóélete* című írásában, melynek keretén belül a Székelyföld 19. századi leírója által lejegyzett történetek és mondák utóéletét elemzi.

Tekei Erika tanulmányában olyan kérdésekre keresi a választ, hogy az olvasók miként viszonyultak a balladákhöz, a népköltészeti kiadványokhoz egy adott történeti-politikai kontextusban, vagy milyen elvárással rendelkeztek ezekkel szemben. Ilyen és ehhez hasonló tárgykör vizsgálatát mutatja be a

Balladagyűjtemények recepciótörténete a romániai magyar néprajzi könyvkiadás második korszakában (1948–1989) című tanulmányában.

Lakodalomkutatások a 20. században: módszerek, szemléletek és perspektívák címmel Balatonyi Judit a lakodalmi rítusok, értékek, jelentések átalakulása és állandósága mellett a házasságkötés háttérében zajló folyamatokat is vizsgálja. A kutatás leírása során előtérbe helyezi a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális szempontokat.

Nagy Olga *A törvény szorításában* című munkája meghatározó helyet foglal el a néprajz és a jogi néprajz kutatástörténetében. Nagy Janka Teodóra *A törvény fogalom használata és közelítései Nagy Olga A törvény szorításában című monográfiájában – kolozsvári adatok a magyar jogi néprajz kutatástörténetéhez* című tanulmányában a monográfia egy szeletét, a népi jogérettel kapcsolatos fejezetét elemzi a jogi néprajz tükrében.

Az Intézménytörténetek című fejezet nyitó tanulmányát Keszeg Vilmos jegyzi. *A román folklór iránti érdeklődés a kolozsvári tudományegyetemen (1872–1919)* címmel feltárja, hogy az adott korban milyen jelentős érdeklődés övezte a román kultúrát, illetve hogyan lendült fel az erdélyi román etnográfia és folklorisztika feltárása iránti kíváncsiság.

Barabás László *Néprajz a marosvásárhelyi Kántor-Tanítóképző Főiskolán (1991–2019)* című tanulmányában az intézmény létrejöttét, működését, főiskolai programját, a tantárgystruktúra változásait, valamint az ottani néprajzkutatás kialakulását mutatja be.

Az egyetemi oktatás keretein belül kialakultak olyan intézmények, melyeknek a tudáskiegészítés volt a célja. Ilyen intézménynek nevezhetőek a szak-kollégiumok. Egy ilyen intézmény háttértörténetét, a kezdeményezők kilétét és motivációit, illetve a kolozsvári néprajzi oktatásban betöltött szerepét mutatja be Pál Emese *A Kriza János Szakkollégium alakulás- és működéstörténete* című tanulmányában.

A tanulmánykötet záró *Az egyház és a népi kultúra viszonya a 18–19. században* című, négy tanulmányt tartalmazó részben a szerzők olyan különböző egyházi előljárókat mutatnak be, akik az egyházi

élet mellett a tudományos életben is tevékenykedtek. Fontos megemlíteni, hogy a bemutatásra kerülő elemzések egy csoportos kutatás részeit képezik. Báráth Dániel *Papság és népi kultúra a 18–19. században. Tudománytörténeti kérdésvetések* című írásában főképp katolikus és protestáns lelkészek műveltségét, habitusát és attitűdjét vizsgálja. A tudománytörténeti háttér bemutatását követően Krizsány János verőcei plébános életét és munkásságát vázolja fel, hangsúlyt fektetve arra, hogy milyen eltérő kép alakult ki a nevezett személyről az egyházi és tudományos életben. A folytatásban Muntagné Tabajdi Zsuzsanna *Egy 18. századi katolikus esperes alakja és tevékenységét* elemzi, pontosabban Fábián István személyét. A szerző először a Romhányban töltött időszakát, egyházi előjáróként betöltött szerepét vizsgálja, majd ezt követően az írásai alapján kialakult személyiségképet mutatja be. Bednárík János *Gyümölcsfatermesztés és szlovák grammatika. Egy nemzetiségi falu plébánosa a 19. század első felében* című írásában egy olyan plébános alakját mutatja be, aki szerves részét képezte a tárnoki közösségnek, melynek plébánosának kinevezték. Fontos tudni róla, hogy a gazdasági élet mellett aktív részese volt a reformkorban zajló szlovák nemzeti mozgalomnak is. A kötetet záró *Egy néprajzi gyűjtést végző unitárius lelkész a 19. századi Erdélyből* című írást Szakál Anna jegyzi, aki egy elvégzett alapkutatás nyomán mutatja be Ürmösi Sándor lelkészé válásának útját, majd az ő nevéhez kapcsolódó kéziratok bemutatására kerül sor. Ebből kiderül, hogy bár a tudományos életben sikerei voltak, azonban lelkészként mégsem sikerült megtalálnia a helyét a hívei körében.

A 29. évkönyvet – a bevezető után – Olosz Katalin *Balladarendszerezések a magyar folklorisztikában* című tanulmánya nyitja, melyben először a magyar népballada fogalmi meghatározása körüli problematikát taglalja. Ezt követően a balladarendszerezés különböző technikáira és nehézségeire hívja fel a figyelmet.

Tekei Erika *Az 1970-es évek két romániai magyar népballadakötete dokumentumok tükrében* című írása voltaképpen az 27. évkönyvben megtalálható tanulmány kiegészítéseként is olvasható. A vizsgálódás

alapját a szerkesztőségek, kiadók, lektorok, gyűjtők levelezése alkotja. A tanulmányban bemutatott népballadakötetek kéziratból könyvvé válásának folyamata, a könyvkiadók szerepe, a megjelent szövegek érthetősége ismerhető meg a levelezések által.

Domokos Mariann *Illetlenség és közerkölcs. A folklórszövegek-közlések rejtett korlátairól* szóló kutatásában egy folyamatot vizsgál, tehát a szövegrészletek létrejötte érdekl. Elsősorban a szemérem-sértés és a folklorisztika kapcsolatát elemzi a szerző, melyet a közölhetőség kérdésköre, majd egy kiadatlan mű bemutatása követ.

Asszonyorsok kutatása Erdélyben – Nagy Olga témaválasztásai címmel Svégel Fanni a 20. század második felében élő romániai női sorsokat mutatja be úgy, ahogyan egykor Nagy Olga közelítette meg ezt a témát. A tanulmány elején Nagy Olga munkásságáról olvashatnak az érdeklődők, melyet a nőkutatások bemutatása követ. Az írásból kiderül az is, hogy a széki Győri Klára alakja miért képez egyfajta hidat a leíró folklor és társadalomvizsgálatok között.

Deák Ferenc Loránd *Sárosi Csaba grafikus képi világa (A közösségi kontextus hálójából kiesett ember)* című írásában Sárosi Csaba élettörténete olvasható, akinek művészetére nagy hatást gyakoroltak az életében történt események. Voltaképpen az alkotásain keresztül láttatja a szerző a művészt azáltal, hogy csoportosítva mutatja be a különböző életszakaszokban készült képeit.

Nagy Zsolt *A magyar népi dísznövénykultúra kutatásának története* című munkájában a 16. századtól kezdődően egészen a 21. századig vázolja fel az adott terület kutatásait és eredményeit. A feltárás folyamatából kiderül, hogy mikortól kezd a néprajz a virágoskertek iránt érdeklődni, majd a dísznövénykutatás módszertanának bemutatására is sor kerül. Végül pedig fény derül arra, hogy a témában végzett kutatások, illetve a téma iránti érdeklődés a különböző korszakokban mennyire nem egyenletes.

Nagy Zsolt második, *Néprajzi kutatásterületek, határterületek és társadalomtudományok hozzájárulása a magyar népi dísznövénykultúra megismeréséhez* címet viselő tanulmányában beszámol azokról a néprajzi kutatásterületekről, határterületekről és

társtudományokról, amelyek a dísznövénykultúra feltárásában eredményesnek tekinthetők. Kiderül, hogy a tudományos munkák mellett magazinok és folyóiratok is hozzájárultak a témakör megismeréséhez.

A 29. évkönyv záró tanulmánya Bodnár Mónika tollából származik, aki az abrudbányai Marjalaki Kiss Lajos életét, munkásságát és emlékezetét vizsgálja. Írásának címe a *Marjalaki Kiss Lajos egykori abrudbányai polgári iskolai tanár (1913–1918) munkássága és menekülése Abrudbányáról Miskolcra*. Marjalaki már Abrudbányán is fontos tagja volt a közösségnek, a tanítás mellett más tevékenységeket is folytatott, például társszerkesztője volt az 1917–1918-ban működő hetilapnak, viszont tudományos

munkásságának kibontakozása Miskolcon töltött éveire tehető.

Látható, hogy a két kötet témáját, valamint a bemutatott írásokat tekintve változatos és egyedi. A tanulmányok folyamatosan fenntartják az olvasó kíváncsiságát, ugyanakkor az egyes írások végén található vizuális anyag által még közvetlenebbé és szemléletessé teszik a vázolt témákat. A két kötet, folytatva az előző évkönyvek hagyományait, kiváló olvasmányélményt nyújt a néprajzi tudománytörténet iránt érdeklődő szakembereknek és egyszerű olvasóknak egyaránt.

Trandafir Kinga

Beszámoló a Kriza János Néprajzi Társaság muzeológiai konferenciájáról

Múzeum – örökség – kommunikáció. A KJNT vándorkonferenciája. Kriza János Néprajzi Társaság – Sapientia EMTE Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék. Kolozsvár, Erdélyi Néprajzi Múzeum. 2022. október 14.

2022. október 14-én került megrendezésre a Kriza János Néprajzi Társaság vándorkonferenciája, melynek társszervezője a Sapientia EMTE Marosvásárhelyi Karának Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszéke, helyszíne pedig a kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeum volt, amelynek állandó kiállításába is betekintheznek a résztvevők. Az érdeklődők figyelmét nemcsak a változatos tematikájú előadások, hanem a rendezvény rövid és mégis tartalmas címe is felkelthette (*Múzeum – Örökség – Kommunikáció*).

A konferencia kezdetén Jakab Albert Zsolt, a KJNT elnöke és Tudor Sălăgean, az Erdély Néprajzi Múzeum igazgatója köszöntötték a hallgatóságot, majd a rendezvényt Berényi Marianna, a budapesti Néprajzi Múzeum kommunikációs osztályának vezetője nyitotta meg, aki *Új épület – új kommunikáció? A Néprajzi Múzeum és a néprajzi muzeológia változó jelene a kommunikációs praxis tükrében* című

plenáris előadásában hívta fel arra a figyelmet arra, hogy milyen lényeges szerepet tölt be a múzeumok életében a kommunikáció, ezért ma létkérdéssé vált bemutatni azt, hogy mivel foglalkoznak a néprajzosok, kiszakítva őket a gyűjtögető tudós sztereotípiából. Ismertette, hogy a megújuló Néprajzi Múzeum miként erősítette meg online identitását weboldala, a közösségi média felületei, a tudomány- és sajtókommunikációja által. Az új arculatával érkező változás sikerességét bizonyítja a rengeteg kritikai, tájékoztató vagy ismeretterjesztő sajtómegjelenés, a televízió- és rádióműsorokban tett interjúk. Kiemelte, hogy az elért sikerek mellett nem szabad szó nélkül hagyni a múzeum egyedi külsejét, az átjárhatóságot, az épületről nyíló panorámát és a városligeti parkkal alkotott különleges kapcsolatát sem, melyek voltaképpen az intézmény arculatát erősítik meg. Hosszú távon sikerességét pedig úgy tudja fenntartani, ha nemcsak saját gyűjteményeiről, kiállításairól, projektjeiről

Trandafir Kinga (1999) – magiszteri hallgató, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, trandafir.kinga@yahoo.com